

STOSUNKI MAJĄTKOWE MIĘDZY MAŁŻONKAMI POZOSTAJĄCYMI W SEPARACJI, ROZDZIELNOŚCI MAJĄTKOWEJ LUB ROZDZIELNOŚCI Z WYRÓWNANIEM DOROBKÓW

Praktyka i orzecznictwo

Helena Ciepła

BIBLIOTEKA SĄDOWA

STOSUNKI MAJĄTKOWE MIĘDZY MAŁŻONKAMI POZOSTAJĄCYMI W SEPARACJI, ROZDZIELNOŚCI MAJĄTKOWEJ LUB ROZDZIELNOŚCI Z WYRÓWNANIEM DOROBKÓW

Praktyka i orzecznictwo

Helena Ciepła

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 24 maja 2023 r.

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Michał Dymiński

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-804-8

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462

e-mail: PL-książki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie	11
Rozdział 1	
Ustrój wspólności ustawowej	13
1.1. Uwagi ogólne	13
1.2. Powstanie wspólności ustawowej	15
1.3. Ustanie wspólności z mocy prawa	15
1.4. Ustanie wspólności ustawowej z woli małżonków	16
1.5. Umowne ustroje majątkowe	16
1.6. Skutki prawne ustania wspólności ustawowej	18
1.7. Umowne przywrócenie wspólności ustawowej	21
Rozdział 2	
Instytucja separacji	22
2.1. Uwagi ogólne	22
2.2. Przesłanki materialnoprawne separacji (pozytywne i negatywne)	23
2.3. Orzekanie separacji w trybie procesowym bądź w trybie nieprocesowym	24
2.4. Dopuszczalność podziału majątku w trakcie procesu o separację	27
2.5. Skutki prawne separacji (orzeczonej bądź umownej)	29
2.6. Zniesienie separacji zawsze w postępowaniu nieprocesowym	30
2.7. Pytania i odpowiedzi	31

2.8. Wybrane tezy z orzecznictwa	49
--	----

Rozdział 3

Rozdzielność majątkowa	52
3.1. Pojęcie umownej i przymusowej rozdzielnosci majątkowej	52
3.2. Umowne ustanowienie rozdzielnosci majątkowej	53
3.3. Ustanowienie przez sąd rozdzielnosci majątkowej na żądanie jednego z małżonków to przymusowy ustrój majątkowy	55
3.4. Pojęcie ważnych powodów i wyjątkowego przypadku jako warunku ustanowienia rozdzielnosci z datą wcześniejszą niż wytoczenie powództwa	58
3.5. Przywrócenie wspólności umownej	59
3.6. Skutki prawne umownej i orzeczonej rozdzielnosci majątkowej	60

Rozdział 4

Ustanowienie przez sąd rozdzielnosci majątkowej na żądanie wierzyciela jednego z małżonków	64
4.1. Legitymacja procesowa wierzyciela jednego z małżonków do wystąpienia z żądaniem ustanowienia rozdzielnosci majątkowej	64
4.2. Przesłanki żądania wierzyciela	65
4.3. Postępowanie klauzulowe	68
4.4. Podział majątku wspólnego małżonków w celu zaspokojenia wierzytelności	73
4.5. Pytania i odpowiedzi	76
4.6. Wybrane tezy z orzecznictwa	91

Rozdział 5

Rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków	95
5.1. Istota rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków	95
5.2. Pojęcie dorobku i zasady jego obliczania	96
5.3. Zasady i dochodzenie wyrównania dorobków	98
5.4. Pytania i odpowiedzi	101

Wykaz literatury	109
Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.) (wyciąg)	111
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.) (wyciąg)	125
Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1799) (wyciąg)	132

WPROWADZENIE

Niniejsza monografia zakresem tematycznym obejmuje zagadnienia dotyczące ustrojów ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej, pozostawania małżonków w orzeczonej lub umownej separacji, rozdzielności majątkowej oraz rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Nie bez racji twierdzi się, że zagadnienia te odgrywają kluczową rolę w małżeńskim prawie majątkowym.

Przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, normujące stosunki majątkowe małżeńskie, oparte są na podstawowych zasadach prawa rodzinnego, a więc na zasadzie równouprawnienia małżonków oraz zasadzie ochrony małżeństwa i rodziny. Mają one umożliwić małżonkom jak najszersze współdziałanie w prowadzeniu spraw majątkowych oraz zapewnić pełną samodzielność prawnomajątkową każdego z małżonków (art. 36 § 1 i 2 k.r.o.).

Ponieważ przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego regulują stosunki majątkowe tylko między małżonkami, nie mają one więc nawet w drodze analogii zastosowania do osób pozostających faktycznie we wspólnym pożyciu. Godzi się jednak zauważyć, że nieobjęcie tą regulacją osób pozostających faktycznie we wspólnym pożyciu może nasuwać wątpliwości co do zgodności z konstytucyjną zasadą ochrony rodziny, zwłaszcza odnośnie do związków konkubenckich posiadających dzieci. W orzecznictwie jest bowiem ugruntowany pogląd, że kobietę i mężczyznę, jako konkubentów z dziećmi, traktuje się jako rodzinę naturalną. Nie można nie dostrzegać, że przemiany społeczno-gospodarcze oraz polityczne nie tylko zmieniły społeczeństwo jako całość, ale też spowodowały istotne skutki w zakresie

pojęcia rodziny, dziecka i jego dobra. Otwarcie granic i wstąpienie Polski do Unii Europejskiej wywołały poważne konsekwencje w sferze rozluźnienia więzów rodzinnych. Wystąpiła konieczność dostosowania polskich przepisów prawa do regulacji zawartych w międzynarodowych aktach prawnych, w tym Konwencji o prawach dziecka oraz konwencjach dotyczących regulacji stosunków rodzinnych.

Autorka za hipotezę badawczą pracy przyjęła praktykę orzeczniczą w sprawach z wymienionego zakresu oraz sprawy, które nadal trafiają na wokandy sądowe. Kluczowe zagadnienia pracy to kształtowanie się stosunków majątkowych małżeńskich w trakcie trwania ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej, umownych ustrojów majątkowych, pozostawania małżonków w separacji albo rozdzielności majątkowej czy rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków.

Ratio legis monografii to przedstawienie zagadnień szczegółowych, udzielenie odpowiedzi na występujące w praktyce pytania dotyczące poszczególnych zagadnień – w chronologicznym ujęciu – wyjaśnionych, a przede wszystkim jeszcze niewyjaśnionych w orzecznictwie.

Rozdział 1

USTRÓJ WSPÓLNOŚCI USTAWOWEJ

1.1. Uwagi ogólne

Rozważania należy zacząć od określenia pojęć: wspólności ustawowej, separacji, rozdzielności majątkowej oraz rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków.

Wspólność majątkowa jako ustrój ustawowy została przyjęta do systemu prawa polskiego w **Kodeksie rodzinnym z 27.06.1950 r.** (Dz.U. Nr 34, poz. 308 ze zm.) i jako ustrój ustawowy została zachowana w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym z 25.02.1964 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.). Jest ustrojem preferowanym przez **ustawodawcę**, ma charakter **powszechnego reżimu majątkowego**¹ i wraz z innymi ustrojami majątkowymi została oparta na zasadach prawa rodzinnego, tj.: zasadzie równouprawnienia małżonków oraz zasadzie ochrony małżeństwa i rodziny ze szczególnym uwzględnieniem dobra dziecka². Zasady te zostały określone także w uchwale Sądu Najwyższego z 9.06.1976 r., III CZP 46/75, OSNC 1976/9, poz. 184, w której stwierdzono, że ustrój wspólności ustawowej służy: realizacji podstawowych zasad prawa rodzinnego, w szczególności zasady równouprawnienia małżonków, oraz kształtowaniu poważnego stosunku do obowiązków rodzinnych, wyrażających się w podnoszeniu rangi wychowawczej roli rodziny, przeciwdziałaniu samowolnemu

¹ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 244.

² M. Sychowicz [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2011, s. 183.

zrywaniu związku małżeńskiego, akcentowaniu wagi obowiązków alimentacyjnych, ponadto ochronie interesów dzieci pozamałżeńskich, określeniu roli zasad współżycia społecznego w prawie rodzinnym, podkreślaniu obowiązku sądów szczególnie wnikliwego rozstrzygnięcia spraw dotyczących małżeństw i rodziny.

Nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 17.06.2004 r. zachowała ustrój wspólności majątkowej jako **ustrój ustawowy**, który wcześniej funkcjonował jako ustrój wspólności dorobku. Podmiotami wspólności ustawowej mogą być tylko małżonkowie. Ustawodawca przewiduje trzy takie ustroje, a mianowicie: ustawowy ustrój majątkowy małżonków, umowne ustroje majątkowe oraz przymusowy ustrój majątkowy. Kolejność ustrojów nie jest przypadkowa. Zdecydowana większość małżeństw pozostaje w ustroju ustawowym. Źródłem tego ustroju jest ustawa, źródłem ustroju umownego jest umowa majątkowa małżonków (tzw. intercyza), a ustroju przymusowego – orzeczenie sądu.

Wspólność ustawowa, jako ściśle związana ze stosunkiem prawnym o charakterze osobistym zachodzącym między małżonkami (małżeństwem), jest współwłasnością łączną (art. 196 § 1 k.c.). Jej charakterystycznymi, istotnymi cechami, różniącymi ją od współwłasności w częściach ułamkowych, jest to, że: 1) jest to wspólność bezudziałowa, 2) w czasie jej trwania małżonkowie nie mogą rozporządzać swoimi prawami do majątku wspólnego i nie mogą wyzbyć się ich na rzecz osób trzecich, a co więcej, stosownie do art. 35 k.r.o. żadne z małżonków nie może rozporządzić ani nawet zobowiązać się do rozporządzenia udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie mu w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku, ani żądać podziału majątku wspólnego.

W ustroju ustawowej wspólności występują **trzy masy majątkowe**, tj. majątek wspólny, majątek osobisty żony oraz majątek osobisty męża. Największe znaczenie spośród powyższych majątków ma majątek wspólny małżonków.

1.2. Powstanie wspólności ustawowej

Zgodnie z art. 31 § 1 k.r.o. z chwilą zawarcia małżeństwa powstaje między małżonkami wspólność ustawowa. Nie jest to ustrój przymusowy, gdyż stosownie do art. 47 § 1 k.r.o. małżonkowie mogą przez umowę majątkową małżeńską, zawartą w formie aktu notarialnego, wspólność tę rozszerzyć, ograniczyć ją albo ustanowić rozdzielność majątkową lub też – od 20.01.2005 r. – przyjąć rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. Według polskiego prawa rodzinnego małżonków może zatem obowiązywać ustrój wspólności ustawowej albo umownej lub ustrój rozdzielności majątkowej, która powstaje w razie umownego wyłączenia wspólności (art. 51 k.r.o.).

1.3. Ustanie wspólności z mocy prawa

Wspólność ustawowa jest nierozzerwalnie związana z małżeństwem i powstała z chwilą zawarcia małżeństwa trwa przez cały czas jego trwania.

Wcześniejsze ustanie wspólności ustawowej oraz ustanie wspólności umownej może nastąpić jedynie w razie:

- 1) zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej,
- 2) ustania małżeństwa na skutek śmierci lub uznania za zmarłego jednego lub obojga małżonków, albo unieważnienia małżeństwa,
- 3) rozwiązania małżeństwa przez rozwód,
- 4) ustanowienia rozdzielności majątkowej przez sąd z chwilą oznaczoną w wyroku (art. 52 § 1 i 2 k.r.o.),
- 5) orzeczenia separacji,
- 6) ogłoszenia upadłości jednego z małżonków (art. 124 pr. up.),
- 7) orzeczenia ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków³.

³ M. Sychowicz [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, red. K. Piasecki, s. 191; G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 175 i 428; J. Ignaczewski (aktualizacja O. Piaskowska) [w:] *Małżeńskie prawo majątkowe*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2020, s. 134 i n.

1.4. Ustanie wspólności ustawowej z woli małżonków

Wspólność ustawowa jest ściśle związana z małżeństwem i dlatego ustaje z **mocy prawa** z chwilą ustania małżeństwa, jak wyżej wskazano w przypadkach wymienionych w pkt 1–7.

Wspólność ta może jednak ustać także w trakcie trwania małżeństwa:

- 1) **z woli małżonków**, a to w razie zawarcia małżeńskiej umowy majątkowej (art. 47 § 1 k.r.o.) lub rozwiązania umownej wspólności majątkowej z jednoczesnym ustanowieniem jednego z przewidzianych w art. 47 § 1 k.r.o. ustrojów majątkowych (art. 47 § 2 k.r.o.);
- 2) **z woli jednego małżonka lub wierzyciela małżonka** w razie orzeczenia ustanawiającego rozdzielną majątkową na skutek żądania jednego małżonka lub wierzyciela małżonka (art. 52 § 1 i § 1a k.r.o.), o czym szerzej w rozdziale 1 pkt 1.5, w rozdziale 3 pkt 3.3 oraz w rozdziale 4 pkt 4.2.

1.5. Umowne ustroje majątkowe

W systemie obowiązującego prawa rodzinnego, przyjmującego jako zasadę reżim ustawowej wspólności majątkowej, ustawodawca przyznał małżonkom możliwość ukształtowania wzajemnych układów majątkowych przez zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej. Małżonkowie lub przyszli małżonkowie mogą odstąpić od ustawowego ustroju wspólności majątkowej i zastąpić go umownym ustrojem rozszerzonej wspólności majątkowej, ograniczonej wspólności majątkowej albo rozdzielną majątkową czy rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobków.

Istota małżeńskiej umowy majątkowej wyraża się w ustaleniu zasad, według których mają się kształtować stosunki majątkowe małżonków. Treść takiej umowy może wyłączać wspólność ustawową

i zastąpić ją ustrojem rozdzielności majątkowej bądź też określić zasady przynależności poszczególnych rodzajów praw majątkowych do majątku wspólnego i majątków odrębnych małżonków⁴. Może ona być zawarta przed zawarciem małżeństwa (intercyza) albo w trakcie jego trwania. Jednakże nie została w pełni zrealizowana autonomia woli stron, bowiem rodzaj ustroju umownego nie jest w pełni pozostawiony swobodnemu uznaniu małżonków. Mianowicie na podstawie art. 47 § 1 k.r.o. mogą oni jedynie: 1) rozszerzyć wspólność ustawową, 2) ograniczyć wspólność ustawową, 3) ustanowić rozdzielność majątkową (nazywaną rozdzielnością zwykłą albo pełną) i 4) ustanowić rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. Strony małżeńskiej umowy majątkowej natomiast nie mogą ustanowić innego, poza wymienionymi, rodzaju ustroju majątkowego. Nie mogą także jednocześnie częściowo rozszerzyć (co do pewnych przedmiotów majątkowych), a częściowo ograniczyć (co do innych przedmiotów) wspólności ustawowej. Małżonkowie, którzy pozostają w umownym ustroju majątkowym, mogą zaś – w drodze zmiany umowy – ustanowić ustrój wspólności ustawowej.

Zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej zależy wyłącznie od woli stron. Jednakże małżonkowie, którzy pozostają w ustroju rozdzielności majątkowej jako ustroju przymusowym, nie mogą w drodze umowy majątkowej zmienić tego ustroju. Umowa taka byłaby nieważna z mocy art. 58 § 1 k.c. Wyjątek dotyczy rozdzielności majątkowej ustanowionej przez sąd (art. 52 § 1 i 1a k.r.o.). W tym przypadku nie jest wyłączone zawarcie przez małżonków umowy majątkowej małżeńskiej (art. 52 § 3 k.r.o.).

Co do zasady małżonkowie w zakresie objętym umową majątkową regulują łączące ich stosunki majątkowe na przyszłość, tj. od chwili zawarcia umowy, w razie zaś zawarcia takiej umowy przed wstąpieniem w związek małżeński – od chwili zawarcia małżeństwa. Do tej chwili umowa ta nie ma samodzielnego bytu.

⁴ A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność małżeńskiej umowy majątkowej*, „Studia Prawnicze” 1983/4.

Książka omawia zagadnienia dotyczące ustrojów ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej, pozostawania małżonków w orzeczonej lub umownej separacji, rozdzielności majątkowej oraz rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Zagadnienia te odgrywają kluczową rolę w małżeńskim prawie majątkowym.

Odnosi się również do kwestii stosunków majątkowych osób pozostających faktycznie we wspólnym pożyciu, a niebędących małżonkami w rozumieniu przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

W opracowaniu autorka przedstawia szczegółowo problematykę kształtowania się stosunków majątkowych małżeńskich w oparciu o praktykę orzeczniczą. Udziela wskazówek na występujące w praktyce problemy, zarówno te rozstrzygnięte, a przede wszystkim jeszcze niewyjaśnione w orzecznictwie.

W każdym rozdziale czytelnik znajdzie podsumowanie w przystępnej formie pytań i odpowiedzi na skomplikowane często problemy z omawianego zakresu.

Książka zainteresuje prawników praktyków specjalizujących się w tematyce prawa rodzinnego: sędziów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy.

Helena Ciepla – doktor nauk prawnych, wykładowca Uczelni Łazarskiego w Warszawie; sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku; specjalistka w zakresie prawa cywilnego oraz prawa rodzinnego i opiekuńczego; autorka i współautorka cenionych komentarzy do Kodeksu cywilnego, Kodeksu postępowania cywilnego, Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz przepisów o księgach wieczystych, a także innych publikacji.

9788383288048 W01P01

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ISBN 978-83-8328-804-8

9 788383 288048

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 159 ZŁ (W TYM 5% VAT)